

Lezingen: meer dan voordrachten alleen

Henny van Dolder-de Wit

Sinds de oprichting van de Historische Vereniging 'Die Goude' behoort het organiseren van lezingen tot een van haar activiteiten. Daarbij kunnen de leden ieder jaar kiezen uit een scala van onderwerpen. In het ruim zeventigjarig bestaan van de vereniging zijn er omstandigheden waardoor het aantal bezoekers gedwongen laag is, zoals gedurende de Tweede Wereldoorlog. Tijdens de periode dat men in 'Het Brandpunt' aan de Turfmarkt bijeenkomt, laat de opkomst eveneens te wensen over. Sinds de lezingen in de Agnietenkapel plaatsvinden, is de belangstelling zichtbaar gegroeid. Vooral de laatste jaren is deze ruimte nogal eens te klein. Ook 'De Veste' blijkt tijdens de traditionele decemberlezing doorgaans goed gevuld. De lezingenavonden zijn tevens een moment van ontmoeting voor de leden van 'Die Goude'. Het is onmogelijk om alle lezingen over een periode van zeventig jaar te memoreren; het navolgende is slechts een keuze uit vele, vele onderwerpen.

De eerste lezing vindt plaats op de avond dat de Oudheidkundige Kring, zoals 'Die Goude' zich dan nog noemt, wordt opgericht: 7 oktober 1932. Het is in café-restaurant 'Het Schaakbord' aan de Kleiweg dat de zojuist benoemde voorzitter J. Smit het woord neemt voor een 'korte schets', getiteld: 'Het historische verhaal van Gouda'. In het eerste decennium zijn het vooral specifiek 'Goudse' onderwerpen, verteld door amateur-historici waaronder P.D. Muylwijk en W.A.F.X. Hoffman. In het archief van 'Die Goude' bevindt zich een schoolschriftje, waarin maar liefst 45 onderwerpen zijn genoteerd, waarvan slechts één zich buiten de stad afspeelt, namelijk op de land- en waterwegen vanuit Gouda naar diverse grote steden.

Het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog brengt de nodige moeilijkheden met zich mee, ook voor het verenigingsleven. Niet alleen de verwarming van de lokaliteit, ook het gebrek aan voldoende stroom en het reizen vormen een obstakel. G.T. van Ysselsteyn uit Den Haag meldt in 1942 per briefkaart dat zij met genoegen de uitnodiging aanneemt om in de week voor Kerstmis een lezing te houden. 'Maar', zo schrijft zij, 'het is een wat gecompliceerde onderneming, ik zal namelijk te Gouda moeten overnachten, daar de treinenloop bij donker te ongewis is'. Wat betreft haar onderwerp laat zij het bestuur de keuze tussen 'iets speciaal Gouds' of meer algemeen, zoals 'tapijt en tapijtwevers, historische voorstellingen op tafelgoed of iets dergelijks'. Kennelijk heeft deze spreekster meerdere pijlen op haar boog. Zij meldt nog dat haar voorraad lantaarnplaatjes beperkt is, die kan zij tot haar spijt niet uitbreiden. Zij was kennelijk al eerder bij 'Die Goude' te gast, want zij verzekert dat haar voordracht 'niet precies hetzelfde zal zijn als vijf jaar geleden'.

In de eerste koude wintermaanden van 1943 liggen de activiteiten nagenoeg stil. Voor lezingen op de algemene ledenvergaderingen moet schriftelijk toestemming worden gevraagd aan de procureur-generaal te Den Haag, vergezeld van het convocaat. De brieven worden terugontvangen met op de achterzijde een aantal officiële stempels, zoals 'Ter kennisneming aan het hoofd der plaatselijke politie met verzoek om doorzending aan belanghebbenden'. En: 'Geen bezwaar, mits geen onderwerpen van politieke aard worden behandeld'.

In juli 1943 vindt een bijzondere bijeenkomst plaats in het koor van de Sint-Janskerk. A. Bouman uit Amsterdam spreekt over 'De betekenis van het orgel in de Groote of Sint-Janskerk te Gouda'. Omdat de organist van de kerk, Henri de Man, niet in de gelegenheid is het orgel te bespelen, treedt de spreker zelf op als concertgever 'met de uit-

Barokorgel in de Sint-Janskerk, tussen 1732 en 1736 gebouwd door J.F. Moreau.

voering van enkele composities' en 'demonstraties van enige registers'. In oktober is er een lezing over tegels; beide keren is voor de zaterdagmiddag gekozen.

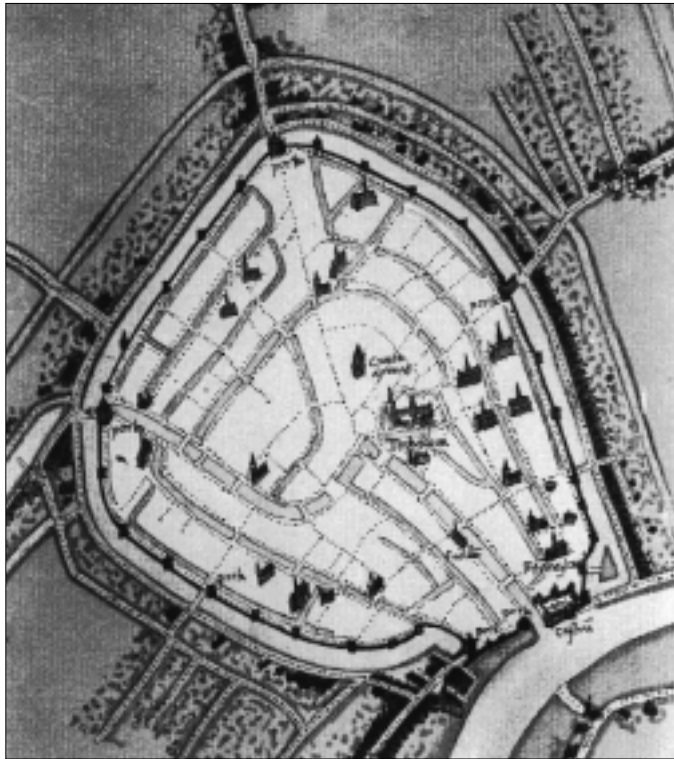
Na de oorlog worden de lezingen met nieuw élan hervat. In 1947 is er een gezamenlijke bijeenkomst van leden van 'Die Goude' en contribuanten van het Fonds Goudse Glazen, dat in 1938 is opgericht. De voorzitter van het fonds, A.A.J. Rijksen, houdt een lezing, getiteld 'De Goudse Glazen in kleurenlichtbeelden', in het convocaat aangeprezen als 'een genot, dat pas in de laatste jaren door kleurenfotografie mogelijk is geworden'. De bijeenkomst vindt plaats in een zaal van café-restaurant 'De Beursklok' aan de Markt 40.

Na nog een geslaagde bijeenkomst met het Fonds Goudse Glazen in 1952, waarbij Rijkse nieuwe lichtbeelden vertoont, is het de beurt aan rijksarchivaris B. van 't Hoff. Zijn onderwerp is 'Kaarten en plattegronden van de Hollandse steden, waaronder Gouda'. Als de secretaris de uitnodiging bevestigt, deelt hij trots mee 'dat "Die Goude" vier lantaarnplaatjes bezit van oude stadsplattegronden, waaronder die van Jacob van Deventer en Johan Blaeu'.

Ter gelegenheid van het 25-jarig jubileum van 'Die Goude' in 1957 is er een feestelijke bijeenkomst in 'De Beursklok'. Na een openingswoord neemt voorzitter J.G.W.F. Bik de aanwezigen mee voor een 'Wandeling door onze stad 50 jaar geleden, door middel van unieke lantaarnplaatjes uit de documentenverzameling van "Die Goude"'. Het is wellicht de langste titel van een lezing ooit.

In 1965 blijkt de visuele collectie van de vereniging aanmerkelijk in omvang te zijn toegenomen. Op 9 februari wordt op het convocaat aangekondigd dat J.G.W.F. Bik opnieuw een wandeling door Gouda maakt. Hij heeft nu de keuze uit ruim 900 dia's, waarvan een gedeelte door hemzelf is gemaakt. Zij maken deel uit van de huidige dia-collectie en zijn zeer waardevol, omdat veel van wat er op staat uit het stadsbeeld is verdwenen. Het beeldmateriaal is in opmars; steeds meer lezingen gaan vergezeld van een dia-presentatie. Naast Goudse onderwerpen zijn er nu ook voordrachten over allerlei wetenswaardigheden, van klokken, zilver en antiek tot de historische stadsontwikkeling van 's-Hertogenbosch.

In 1975 vinden de lezingen voor het eerst plaats in 'Het Brandpunt' aan de Turfmarkt, voor een reeks van jaren de 'vaste stek' van 'Die Goude'. In die jaren zeventig is er weer een mix te beluisteren van Goudse en 'buitenstedse' onderwerpen. N.H. van Schelven behandelt op deskundige wijze het onderwerp 'molens', P.C. Beunder vertelt over 'De bewoningsgeschiedenis langs de Oude Rijn in de Romeinse periode' en Bik maakt verre reizen en kan dus veel verhalen over onder meer India en Egypte. J. Schouten,

Plattegrond van Gouda. Kaart van J. van Deventer (omstreeks 1562).

J. Schouten in zijn atelier.

directeur van het Stedelijk Museum 'Het Catharina Gasthuis', doet in het verlengde van zijn interesse voor het schilderen 'Grepes uit de Oudspaanse schilderkunst'. Op 7 maart 1977 wordt na een lezing voor de eerste maal een film vertoond: 'Holland Hoeksteen', over een steenbakkerij in Gouderak.

In 1983 verdwijnt voor korte tijd het convocaat met de uitnodiging voor de lezingen. Ze worden voortaan per seizoen bekend gemaakt in de *Tidinge*, maar dit voldoet niet, zodat het convocaat terugkeert. Sommige lezingen hebben betrekking op komende excursies. Het idee wordt geïntroduceerd door M. van Hoogstraten, de welbespraakte excursieleider, die in het convocaat belooft dat de tocht zal gaan 'door de binnenlanden, via vele kleine en onbekende weggetjes door een prachtig stuk natuur'. Tijdens een jaarvergadering vraagt onze huidige voorzitter N.D.B. Habermehl bij de rondvraag na de lezing of hij daarvoor vijftig gulden moet betalen, het lijkt hem een nogal hachelijke onderneming. Van Hoogstraten verzekert hem echter dat het volkomen safe is; van de plaatselijke politie is er toestemming en die staat garant voor de veiligheid. Tijdens de rit over zo'n 'onbekend weggetje' belandt de bus via de zachte berm bijna in een brede sloot. Vooral voor de oudere buspassagiers is het een hele schrik, zij kunnen alleen met hulp van anderen weer veilig de grond bereiken.

In 1986 tracht het bestuur om via docenten geschiedenis bij het onderwijs interesse te wekken voor de activiteiten van 'Die Goude'. Zij krijgen een uitnodiging voor een lezing over 'De gebroeders Crabeth, glasschilders te Gouda en de schilders van hun tijd'. De respons is teleurstellend en ook het aantal bezoekers van de lezingen varieert nog steeds van circa 20 tot 40 personen per avond. Inmiddels heeft Bik zijn dia's overgedragen aan 'Die Goude' en gaat H.A. van Dolder-de Wit voort op de door hem ingeslagen weg. Zij verzorgt als een waar ambassadeur voor Gouda overal in het land avondvullende dialezingen.

De (oude) schouwburg zit stampvol als 'Die Goude' in 1987 haar 55-jarig bestaan viert. De populariteit van de spreker die voor die avond is uitgenodigd zal daartoe ongetwijfeld hebben bijgedragen: Pierre Janssen, die dan veel TV-kijkers trekt met zijn programma 'Kunstgropes', waarin hij op boeiende wijze uitleg geeft bij schilderijen uit diverse kunststromingen. Deze avond kiest hij voor het onderwerp: 'Het licht in hun ogen, over drie schilders' en vindt een aandachtig gehoor.

Soms sluiten de lezingen aan op actuele gebeurtenissen, zoals in 1988 als Gouda wordt opgeschrikt door berichten over mogelijke verkoop van delen van de kostbare stadsbibliotheek (Librije), ter dekking van financiële tekorten van de gemeente. 'Die Goude' is één van de vele instanties, die onmiddellijk tegen dit heilloze voornemen protesteren. Op verzoek van 'Die Goude' houdt de Leidse boekhistoricus B. van Selm een lezing getiteld: 'In dialoog met onze erflaters, over een nieuwe toekomst voor een oude stadsbibliotheek'. De lezingencyclus van dat jaar wordt in december besloten met 'Pelgrimstochten naar Santiago de Compostella'.

Het toenemend aantal bezoekers bewijst dat er belangstelling bestaat voor de keuze van de onderwerpen; de zaal van 'Het Brandpunt' wordt te klein. In december 1989 wordt de locatie aangepast aan het onderwerp. Toen gaf pastoor F. Smit in de Oud-Katholieke Kerk aan de Hoge Gouwe een boeiend verslag van het wel en wee van de 'Geestelijke dochters (klopjes) en geestelijke jonkmannen (klopbroeders) binnen de katholieke kerk van Nederland in de 16de tot 19de eeuw'. In de kerk waren paramenten (altaarvoorzetsels) tentoongesteld die door Goudse klopjes met veel liefde en zorg waren geborduurd, evenals zilveren liturgische gebruiksvoorwerpen die door deze vrouwen aan de kerk waren geschonken. Het was dan ook verbijsterend toen enkele maanden later het bericht werd ontvangen dat pastoor Smit op 50-jarige leeftijd plotseling was overleden. Een film over de afbraak van de Rooms-Katholieke Kerk aan de Kleiweg staat garant voor een stampvolle Agnietenkapel. Veel herinneringen komen die avond bij de bezoe-

kers naar boven als zij de beelden zien van dit Godshuis. Op 26 november 1990 komen de leden bijeen in de Agnietenkapel voor een lezing met de voor die tijd van het jaar toepasselijke titel

'Decembergebruiken'. Buitengewoon populair zijn de lezingen met een kunsthistorisch onderwerp, zoals 'Symboliek in de schilderkunst rondom Pasen, rondom Kerstmis, de Haagse School en Maria in de beeldende kunst' door P. Bröker.

In 1992 viert 'Die Goude' haar zestigjarig bestaan in de nog maar net in gebruik genomen grote zaal van de nieuwe Schouwburg. De opkomst overtreft alle verwachtingen, er zijn circa 800 aanwezigen, die welkom worden geheten door de voorzitter van de lustrum-commissie K.I. Nauta. Op twee grote, naast elkaar geplaatste dia-schermen laat H.A. van Dolder-de Wit het verschil zien tussen monumenten en locaties in Gouda zoals die er vroeger uitzagen en de huidige toestand. Sommige beelden zijn ook zonder commentaar ronduit schokkend en laten zien hoeveel moois er uit het stadshart is verdwenen.

In 1997 is de lustrumviering wat bescheidener van aard en vindt plaats in 'De Veste'. Voor de pauze zijn er drie sprekers: J.M. Rebel, N.D.B. Habermehl en A.J.M. Houdijk belichten 'wat "Die Goude" zoal doet'. Na de pauze vertelt H.A. van Dolder-de Wit aan de hand van dia's over 'Goudse kloosters in de Middeleeuwen'.

Een absoluut hoogtepunt is de viering van het 70-jarig bestaan van de vereniging op 7 oktober 2002.

Die vindt opnieuw plaats in de grote zaal van de Schouwburg en wordt opgeluisterd door het muzikaal ensemble 'Batava Tempe'.

Spreker op deze avond is H. Pleij die een boeiend betoog houdt over boekdrukker 'Gheraert Leeu'.

Tot slot een woord van waardering voor de bestuursleden die de lezingen organiseren: dat waren in het recente verleden D.G.M. Zwarts, K.I. Nauta, M.J.T. van Loon en N.D.B. Habermehl.

Laatstgenoemde heeft de taak in 2004 overgedragen aan M.E. Otten-Alkema.

Agnietenkapel. Foto: SAHM.

H. Pleij tijdens zijn lezing in de Goudse schouwburg ter gelegenheid van het 70-jarig bestaan van 'Die Goude' op 7 oktober 2002. Foto: Pim Mul.